

Lakomnost v naši družbi

*Koliko zla prinaša ta prekleti greh!
Koliko umorov, kraj in ropov z nedovoljenim bogatenjem.
Koliko okrutnosti srca in krivičnosti do soljudi!*
Sv. Katarina Sienska, o lakomnosti¹

Površen bralec Nove zaveze bo opazil, da je lakomnost v njej označena kot tisti greh, ki ima najhujše družbene posledice. Te so celo hujše kakor posledice grehov proti šesti božji zapovedi, ki urejajo spolno življenje med možem in ženo in so vse prevečkrat v ljudski zavesti označeni kot pravzaprav edini pravi greh. Trditve Svetega pisma ponavljajo in osvetljujejo krščanski mistiki, kakor smo prebrali zgoraj.

Pri nas je prehod iz »brezlastninske« družbe samoupravnega socializma v sedanjo družbeno ureditev omogočil razmah lakomnosti, ki je postala v marsičem tiho gibalo politično-gospodarskega prostora. V zadnjem času so celo režimski mediji začeli poročati o višini različnih direktorskih plač, kar pa samo potrjuje, da je v ozadju resnično pohlep. Družbene posledice pa so iste, kakor jih našteva sv. Katarina Sienska. Slovenija je polna novih krivic, ki so jih kakor po pravilu zagrešili isti, ki so pred desetimi leti ob denacionalizacijskem zakonu dvignili parolo: »Nič novih krivic!«. Umori, kraje in ropi se vrstijo v različnih oblikah in z vedno novo ustvarjalnostjo. Okrutnost srca se svetlika v medčloveških odnosih kot rakasta rana, ki ji nihče ne pride do dna. Nezadovoljstvo zaradi ranjenih medosebnih odnosov se kaj lahko spremeni v nevoščljivost zaradi razlik v plačah in delovnih

mestih, ta v zagrenjenost, iz nje pa je le korak do sovraštva ... Krivice in nevoščljivost, ki se poročijo s sovraštvom, pa se zlahka zgnetejejo v revolucionarne razmere, ki so toliko družb pretresle do dna.

V borem desetletju se je razlika med najbogatejšo in najrevnejšo plačo skokovito povečala. Res je, da so direktorji imeli v prejšnjem režimu mnoge ugodnosti, ki so izhajale iz njihovega položaja in rdeče knjižice, vendar so bile kljub vsemu vidne razlike znosnejše, kakor so sedaj. Podatek, da je večina slovenskih plač pod statističnim povprečjem, je že dolgo v javnosti, a ni zbudil nobenega posebnega zanimanja oblikovalcev javnega mnenja ali politike. Izgleda, da se rast razkoraka med najnižjo in najvišjo plačo ne tiče nikogar. In vendar se v tem hladnem podatku skriva veliko denarno nesorazmerje, ki ga je težko opravičiti. Veliko direktorjev državnih, občinskih ali monopolnih podjetij ima velikanške plače in druge ugodnosti z izgovorom, da je to zaradi odgovornosti. Vendar, kdor vodi podjetje, ki nič ne tvega, ker vodstvo države prisili davkoplačevalce, da pokrijejo vsako izgubo, ali pa lahko podjetje samovoljno podraži svoje monopolne usluge, ni nič drugega kakor upravitelj, ki nima večjih skrbi, ki bi opravičevale njegove privilegije. Šef državne banke ali DARS-a, ki mu država pokriva

vse izgube, si ne zasluži nič višje plače kakor poslanec, ki ga lahko njegova drža stane vsaj stolčka na naslednjih volitvah. Direktorjem se še tega ni treba bati, ker so dobro zavarovani z različnimi klavzulami v svojih individualnih pogodbah, ki vsak poskus odstavitve tako podražijo, da je skoraj nemoralno poskusiti odstaviti jih. Obračati velikanske vsote še ne opravičuje samo po sebi prejemanja velike plače. Desetletje prehoda se končuje z zgodbo o uspešnem prilaščanju, kar je bilo zdravega v gospodarstvu, s strani manjšine, ki je pokazala znatno mero sebičnosti in brezobzirnosti, pa tudi pomanjkanja poštenosti, ki jo naša zgodovina še ni poznala. Prehod je očitno pomenil, da smo v novem kapitalizmu, ki ima iste značilnosti kakor prvi: nečloveški obraz in izkoriščanje množic, ki jo čedalje bolj silijo najprej v varčevanje, potem pa v revščino. Po desetih letih skoraj ni več kaj ukrasti, skoraj ni več ničesar, kar bi si lahko nomenklatura prilastila. Ostajajo le tista podjetja, ki morajo biti državna ali v javni lasti. A tudi te se uporablja kot vir bogatenja maloštevilnih. Kar dela glava, ponavlja telo na različne načine. Na prvem mestu najdemo državne uslužbenke, ki imajo paralelna podjetja, v katerih delajo, kar bi morali službeno narediti. O zlorabah javnih naročil in vseh trikih, ki jih bo v celoti razkrila šele prava zamenjava oblasti, nam sredstva javnega obveščanja povedo zelo malo.

Problem krivičnega bogatenja na račun celote ni izključno gospodarski problem in ga je nemogoče rešiti samo z gospodarskimi ukrepi. Poštenosti in skromnosti ne more predpisati ali uveljaviti noben zakon. Zato je problem lakomnosti, pa čeprav mora država preganjati konkretne posledice (rop, kraja, umor), predvsem moralni problem.

Lakomnost

Med poglavitnimi grehi kristjani naštevamo na drugem mestu lakomnost. Ker po-

glavitne grehe naštevamo hierarhično, pomeni to, da je lakomnost med največjimi grehi, kajti zaostaja samo za napuhom. Lakomnost je neurejena in nezmerna želja po posedovanju denarja, ki predstavlja v tem primeru vse, kar se lahko materialnega in zunanega poseduje.² Bistvo moralnega prestopka je v neurejenosti in nezmernosti, saj je vsak človek tudi naravno nagnjen k temu, da pridobiva stvari, ki so potrebne za preživetje, in se varuje, kolikor je to mogoče, pred prihodnjimi stiskami z neko rezervo, ki mu zagotavlja mir in blagostanje. Živeti iz rok v usta ni in ne more biti ideal nobene družbene ureditve.

Beseda »lakomnost« se v pogovornem jeziku redko sliši, morda zato, ker je premočna in preveč jasna v opisovanju nemoralnosti pridobitvenega početja. Običajno uporabljamo izraz materializem, ki nima takega negativnega prizvoka, ampak zveni prej nevtrarno ali celo kot pozitivna opredelitev. Materializem razumemo kot trajen in prvenstveni napor posameznika in družbe za pridobivanje materialnih, plačljivih in vidnih dobrin (od čisto preprostih do kulturnih), ki jih razkazujemo in uživamo kot absolutne dobrine brez podrejanja naši osebnostni in duhovni rasti.

Družbeni nauk Cerkve, in vsaka družbena ureditev, stremi za tem, da bi čimveč ljudi živelo v blagostanju, ki bi jim omogočalo, da si svojim delom ustvarijo dom in družino ter naberejo skromno premoženje. Neurejeno pridobitništvo pokoplje na koncu še tako dobro urejeno državo. Značilnost gospodarskega kriminala je, da je težko dokazljiv, gospodarsko pa je celo težko opredeljav pojava, saj je mnogo nepoštenosti še vedno popolnoma zakonitih, kar je le eden od znakov razhajanja med moralnim zakonom in pozitivno zakonodajo. Tudi tukaj moralni zakon zahteva več, kakor je možno zahtevati s človeško zakonodajo.

Za posameznika, ki je podlegel lakomnosti, je značilno, da mu nikoli ni dovolj in ho-

če svoje premoženje na vsak način čim bolj povečati v čim krajšem času. Nezmernost v pohlepu pripelje postopoma najprej do goljufij, prevar, kraj in na koncu celo do umorov. Kolikor višje v družbi je posameznik, toliko večjo škodo povzroča njegovo početje družbenemu tkivu in toliko lažje uide sodnemu preganjanju, saj ima sredstva in zveze, s čimer kaj kmalu lahko postane »nedotakljiv«. Lakomnost lahko tako prevzame človeka, da se spremeni v skopuha, ki niti sebi niti drugim ni sposoben privoščiti premoženja. Skopuhovo uživanje je v nabiranju in ne v uporabi premoženja za svoje ugodje. Navezanost na svoje premoženje ni nujno odvisna od njegove količine, ampak je bolj odvisna od človeka in njegove osebne drža, od njegovih vrednot in idealov. Mnogi reveži so bolj navezani na svojo culo (ali nakupovalni voziček) kakor bogati ljudje na svoje veliko premoženje. Paradoks, ki smo ga zmožni le ljudje ...

Lakomnost je za apostola Pavla največje družbeno zlo. V pismu Timoteju piše: »Ničesar namreč nismo prinesli na svet, zato tudi ne moremo ničesar odnesti. Bodimo torej zadovoljni s tem, da imamo živež in obleko. Tisti pa, ki hočejo obogateti, padajo v skušnjava in zanko, to je v mnoge nespametne in škodljive želje, ki ljudi pogrezajo v pogubo in uničenje. Korenina vsega zla je namreč pohlep po denarju. Po tem so nekateri hlepli in tako zablodili proč od vere, s tem pa sami sebi zadali veliko bolečin« (1 Tim 6, 7-10). »Živež in obleka« moramo razumeti kot vse tiste stvari, ki jih potrebujemo za dostojno življenje. Seznam le-teh pa je v vsaki dobi nekoliko drugačen, lahko bi celo trdili, da je toliko bolj obširen, kolikor bolj si je kaka civilizacija sposobna s tehniko podrežati naravo. Naše osnovne potrebe bi bile za srednjeveškega kralja pravo razsipništvo, ker si v neverjetnih količinah lahko masovno privoščimo dobrine, ki jih takrat niti v sanjah niso poz-

nali (elektriko, tekočo vodo, ogrevanje cele hiše, kuhinjo, stranišče, udobna potovanja, hitrost, itd.).

Tudi sv. Pavel je živel v skladu s pridobitvami svojega časa. Znotraj te časovne omejitve je priporočal skromnost pri uporabi premoženja, predvsem pa obvladovanje želje po bogastvu, ki se tako rada potem spoji z neurejenim pohlepom, ki dosledno pripelje do velikega družbenega zla. To pravilo pa je nadčasovne vrednosti. Človek, ki hoče obogateti, kaj rad žrtvuje temu maliku tudi svojo vero, ki je prava nasprotnica vsakega naglega in nezakonitega bogatenja. Korak za korakom se lakomnik prepušča svojemu pohlepu in si dovoljuje čedalje več. Tudi tukaj iz majhnega raste veliko. Zloraba vsake možnosti za pridobivanje premoženja se dobro ujema s popolnim individualizmom.

Skromnost pri uporabi premoženja omogoča varčevanje. Varčevanje ima na gospodarstvo dobrodejne učinke. Prihranke spreminja v kapital, kapital pa je nujen pogoj za razvoj. Kadar ima družba dovolj kapitala, je cena denarja nizka in obresti plačljive. S tem se poveča sposobnost proizvodnje, da ohranja korak s tekmeci. Po drugi strani pa varčevalec, ki ne samo ohranja vrednost privarčevanega, ampak ga lahko tudi poveča, ko ga banka v njegovem imenu posoja in mu daje delež obresti kot odškodnino, da je dal denar na razpolago drugemu, dobi možnost, da svoj denar porabi za trajnejše dobrine, kar znova omogoča rast blagostanja v družbi, ko pospešuje kolo gospodarstva.

Ko govorimo o varčevanju, ne moremo mimo pojava skopušstva, ki je bolna navezanost na premoženje do te mere, da ga niso pripravljeni uporabljati in vračati v gospodarski obtok z izdajanjem za stvari, ki jih potrebujejo ali jim po stažu nekako pripadajo. V tem primeru ne gre za skromnost, ampak za bolezen in celo greh. S tem, ne samo, da sebi ne privoščijo dostojnega življenja, tudi dru-

gim ne omogočajo zaslužka in dela, ki bi ga lahko zanje opravili. Skopuh je zato za družbo prav tako škodljiv kakor lakomnež. Še več, skopuštvu je zaradi navedenega najhujša in najbolj nesocialna oblika lakomnosti.

Lakomnost ogroža solidarnost

Eden od temeljev katoliškega družbenega nauka je solidarnost, ki jo lahko razlagamo kot delitev dobrin, pri čemer se ne omejimo samo na materialne dobrine, po ključu pravičnosti in potrebe. Prva razsežnost solidarnosti je osebna. Ko posameznik svojo naklonjenost do sočloveka začne udejanjati s konkretnimi deli, uresničuje Jezusovo zapoved ljubezni, po kateri bomo na sodni dan sojeni, takrat je solidaren. Brez osebne naklonjenosti do sočloveka in brez dobrih del ni možna nobena še tako dobro zastavljena strukturna, državna ali organizirana solidarnost. Solidarnost namreč teži k temu, da bi vsi imeli dostop do dobrin, ki so nujne, da se človek osebno uresniči (npr. brezplačno in kakovostno šolstvo, zdravstveno zavarovanje in javno infrastrukturo), pa tudi da bi dobili, kar jim gre z delitvijo premoženja, ki je na razpolago.³ V Evropi se npr. poskuša kaj takega doseči s progresivnim, višjim obdavčevanjem tistih, ki imajo večje prihodke, in s subvencijami oz. oprostitvami davščin revnim slojem. Solidarnost se skriva tudi v »strukturnih skladih«
EZ, s katerimi pretakajo ogromne proračunske vsote v revne pokrajine tako, kakor je nekoč delala Jugoslavija s Kosovom, Makedonijo in Črno goro, a z veliko večjo mero korupcije, kakor se to dogaja v EZ. Država običajno uporabi solidarnostne sklade za gradnjo infrastrukture (ceste, telekomunikacije) oz. gradnjo stanovanj in za pomoč podjetjem, ki se želijo nastaniti v revnih pokrajinah. S tem vzpodbuja gospodarsko rast in po določenem času upa, da bo lahko začela te pokrajine bremente iz istimi davki kakor ostale. Država pričakuje od svojega vložka neko povračilo, zato

ta sistem deluje kot dolgoročni in brezobrestni kredit.

Solidarnost se ne izčrpa v enostavnem procesu delitve, ampak je tudi vprašanje mere (koliko deliti?), da ne vzamemo preveč tistim, ki več proizvajajo, in jih s tem pahne-mo v malodušje, in da ne damo preveč tistim, ki nimajo dovolj, da se ne bi navadili na pre-je-manje pomoči in se iz lenobe nikoli ne bi postavili na svoje noge. Solidarnost je tesno povezana s pravičnostjo, kajti koliko nekomu pripada, je vprašanje pravičnosti. Solidarnost je tudi povezana z ljubeznijo, ki terja, da se nekomu da več, kakor bi mu po goli pravič-nosti pripadalo. Zaradi spreminjajočih se družbenih in zgodovinskih razmer je vsakih nekaj let potrebno ponovno pretehtati, kako smo dolžni izvajati solidarnostno pomoč, da le-ta ne izgubi na učinkovitosti in smiselno-sti. Modrost in gospodarnost pa zahtevata, da s takim pretakanjem sredstev ne okrnimo sposobnosti večanja delovnega kapitala, ki je temelj blagostanja vsake družbe. Brez nič ni nič, pravimo, in kdor preveč deli, na koncu nima ničesar več, s čimer bi lahko pomagal, kakor se je to dogajalo vsem državam, ki so trpele komunistični režim. Ker se družbena solidarnost običajno uresničuje s prenašanjem velikih sredstev, se ob tem toku vzpostavi si-tem posrednikov, ki poberejo znatni del so-lidarnostnega denarja in od tega dobro živijo. V zelo kratkem času nastane posredniška ve-riga, ki zmore zadušiti najboljše želje in na-mene, ker se kaj hitro spridi v instituciona-lizirano sebičnost. Tudi če država pobere ob-vezen solidarnostni denar, zadostuje nekaj la-komnih ali le lenih državnih uslužbencev, da zbrana sredstva nikoli ne pridejo tja, kamor so namenjena (npr. v SFRJ solidarnostna sredstva za Kosovo).

Drugi organiziran in sistematičen način solidarnostnega pretakanja pomoči so dobro-delne organizacije, oz. miloščina, ki jo posa-meznik ali podjetje nameni za stvari, ki niso

Rembrandt, **Prilika o nespametnem bogatašu**, 1627, olje na lesu, 31 x 42,5 cm, Staatliche Museen, Berlin.

vedno gospodarske narave in delujejo kot popolnoma nepovratna sredstva. Praviloma so take akcije prostovoljne. Nihče ni prisiljen ničesar dajati. Pametna država vzpodbuja taka darovanja, ker so bistveno bolj učinkovita kot njena lastna birokracija in so v manjši meri podvržena korupciji. Tudi če tu pa tam izbruhne kakšen škandal, kakor se je to zgodilo v Rdečem križu Slovenije, so nevladne organizacije bistveno bolj učinkovite kakor država, pa čeprav poberejo 30% sredstev za lastno režijo (kar pomeni, da tudi njeni funkcionarji dobro živijo od darovanega denarja).

Lakomnost se zoperstavlja vsem resničnim solidarnostnim dejavnostim. Z različnimi izgovori se izogiba prostovoljnemu darovanju; s političnimi triki pa poskuša zakonodajo spremeniti sebi v prid tako, da le-ta izgubi

svoj solidarnostni ustroj. Državno solidarnost običajno uničijo prav tisti, ki se v njej kitijo s politično, medijsko in gospodarsko močjo in svoje delovanje podredijo le enemu cilju: osebnemu bogatenju in pridobivanju osebne politične moči za vsako ceno. Povezave med ljudmi, ki imajo skupne interese, so v demokraciji dovoljene. Žal pa so ti centri odločanja in moči mnogokrat izven vsakršnega nadzora in s tem veliko bolj podvrženi korupciji in drugim nečednostim. Ko se vladajoči sloj spremeni v »elito« ali »lobi«, je korak do popolnega izkoriščanja državnega denarja v osebne namene neznamen. Mislim, da ne pretiravam, če rečem, da je bil pri nas tak korak že davno narejen. Lakomnost je tako postala družbeno gibalo. Ker je lakomnost moralna kategorija, greh, je ne moremo nad-

zorovati zunaj spovednic, lahko pa s primernimi zakoni in primernimi nadzornimi mehanizmi krotimo njene posledice. Še bolj kot to pa potrebujemo po eni strani poštene gospodarstvenike, ki bodo prepričani, da so poštenost, delavnost, usposobljenost in podobni kriteriji tisti, ki omogočajo trajno družbo pravičnosti, po drugi strani pa prav tako usposobljene, poštene in delavne inšpektorje, ki pa bodo tudi pogumni in nepodkupljivi, da bodo iskali in tožili gospodarske kriminalce. Ob njih je potrebno imeti še primerno policijsko in tožilsko službo ter tudi sodstvo.

Lakomnost in plačilo

Za vsako delo smemo pričakovati pravično plačilo. Zopet je to preprost in resničen stavek, s katerim se načeloma vsi strinjamo, ker vemo, da je resničen. Težko pa ga je uresničevati v praksi, ker so izhodišča, prednosti in potrebe različnih subjektov družbe in njihova moč v njej sila različna. V družbi, kjer vlada lakomnost, postane navada, da se zahteva za opravljeno delo nezmerne zneske, ki jih je težko upravičiti. Tako se zgodi, da je prav težko najti pravo in resnično mero pri plačevanju storitev in uslug. Naj bo to električar ali pisatelj, država ali komunala, direktor ali delavec, advokat ali notar, vsi po vrsti zaračunavajo visoke zneske za opravljeno delo. Lakomnost se v tem primeru skriva v visoki zahtevi po plačilu za opravljeno delo. V naši družbi se je to že tako razpaslo, da je vsak od nas že stal kdaj na strani tistega, ki mora plačevati, ali pa onega, ki je zahteval plačilo. Lahko bi rekli, da je lakomnost skrita tudi v tako pogostem precenjevanju lastnega dela in v zahtevi po plačilu, ki je v nesorazmerju z dejansko vrednostjo storitve. Nekatere storitve so vidne in lahko ocenljive, te so nasplošno manj vredne. Druge pa uživajo velik ugled, so težko preverljive in temeljijo bolj na zaupanju, običajno so intelektualnega značaja. Te so veliko bolje plačane, oz. zaračunane

(pomislite npr. na notarje ali točke ekonomistov, zdravnikov ipd.).

Drugi vidik lakomnosti glede na plačilo se kaže v čedalje hitrejšem izumiranju prostovoljnega, neplačanega dela. Kar naenkrat vsi pričakujemo neko odškodnino za opravljeno delo. Kar smo do nedavnega delali za stonj, bi radi sedaj dobili plačano. Denarja tako kmalu zmanjka. S tem se pa ustavi tudi dejavnost, ki je nekoč bila naš konjiček in smo ji posvečali svoj čas in žrtvovali svoj denar, ker smo bili prepričani, da je dobro in koristno, da tako delamo dobro ali človekoljubno delo; potem smo od svojega konjička hoteli dobiti nekakšen priboljšek k našemu rednemu prihodku in na koncu zahtevamo preveč. To stopnjevanje je lahko v času zelo razpotegnjeno, ampak težko je ustaviti voz pridobitništva, ko smo enkrat na njem, ker zahteva po »imeti«¹ prihaja iz naše notranjosti podkrepjene z nagnjenostjo naše narave.

Z denarjem plačujemo opravljeno delo in storitve, zato nam predstavlja valuta merilo vrednosti. Kaj je pravzaprav denar, je vprašanje, s katerim bi se morali ukvarjati filozofikoekonomisti, tukaj upoštevam samo njegovo vlogo pri merjenju vrednosti dela. Vrednost denarja znotraj določenega območja najbolj načena inflacija, ki ima uničujoče učinke na občutek vrednosti pri ljudeh. Ker se izgubi kompas vrednosti, se sproži spirala strahu, ki deluje kot vnaprej »vračunana inflacija«² v ceno opravljenega dela. Tako vsak po malem prispeva k dviganju inflacije, predvsem pa to storijo upravljavci države, ko inflacijo predpostavljajo in brez nje nočejo in ne morejo živeti. Izguba mere in nezaupanje, ki ga to povzroča v družbi, pa se ne omeji le na gospodarsko področje. Človek vendarle ni bitje, ki bi lahko živel v množici nepovezanih svetov. Kadar se v gospodarstvu poruši mera za vrednost, se v moralnem in družbenem življenju to pozna kot izguba smisla za vrednote, kakor tudi smisla za dano besedo in spoštovanje pogodb.

Vprašanje inflacije je lahko čisto moralno in se dotika najprej upravljavcev javnih stvari ali politikov. Ekonomisti pa nas bodo poučili, da umetno povečevanje mase denarja lahko pripomore k temu, da se sproži ekonomski cikel in se prične z resničnim proizvajanjem dobrin. Rahločutno ravnovesje se pa kaj hitro poruši takoj, ko se na oblasti nekdo spomni, da bi še malce bolj pognal kolo blagostanja, da bi dlje ostal na svojem stolčku.

Lakomnost se skriva tudi v zahtevah po dodatnem plačilu tega, kar zdrava pamet zahteva za dobro opravljeno redno delo, pa čeprav je malce "izven" pogodbenih obveznosti. Iz državnega aparata (in verjetno večjih podjetij) prihajajo naročila raznim strokovnim ustanovam ali podjetjem za različne študije. Delo naročijo višji državni uslužbenci pri svojih prijateljih ali sorodnikih, ki zaračunavajo fantastične zneske državi in imajo pri tem mastne zaslužke za delo, ki bi ga morali državni uslužbenci in državne strokovne službe že po svoji dolžnosti opraviti. Tudi v naši enoumni deželici, kjer so časopisi bolj trobilo vlade kakor kritični opazovalci družbenega dogajanja, so že poročali o takem postopanju, torej lahko sklepamo, da je pridobivanje dodatnega denarja na račun države redna praksa državnih in paradržavnih ustanov. Stvar pa je že tako velika, da se proračun šibi od takega zapravljanja in je že krepko v minusu. Posledice pa se občutijo v splošnem zadolževanju države, ki na koncu povzroči propad samostojnega gospodarstva, najprej z razprodajo podjetij tujim »strateškim partnerjem«, ki pa na koncu niso nič drugega kot tuji lastniki, katerih prioritete so le finančni interesi, do naših narodnih, družbenih in državnih prioritet pa jim je malo mar.

Na koncu sistema je vedno človek

Srčika vsakega družbenega problema je torej posameznik, ki je vpet v sistem. Če ostanem pri navedenem primeru, potem vidi-

mo, da nič ne pomaga dober inšpektor, če ni poštenega tožilca in sodnika ... Kako naj zupamo v naše tožilstvo, če pa tudi simbolično ne ovadi niti tistega, ki se javno, v časopisnem intervjuju, označi za storilca kaznivega dejanja, ki ne zastara? Prav tako v zadnjih desetih letih, polnih gospodarskih kriminalnih dejanj ni bilo nobene omembe vredne obtožnice. Velike ribe v naši deželici druga drugo ščitijo in vse so iste barve. Danes imajo navzven barvo denarja, navznoter pa, kot izgleda, še vedno staro partijsko disciplino. Kar se zdi najprej politični problem, je v resnici moralni problem. Njihova ideologija jim dovoljuje tako postopanje, čeprav ne vzdrži nobene še tako svobodomiselnne moralne presoje. Tradicija človeškega jamranja zahteva, da se nižji sloji zavistno ozirajo po visokih in jim očitajo njihovo premoženje. Tragika pa je, da na svoji ravni ti gostilniški kritiki niso nič boljši. Res je, da se na tej ravni ne govori o milijonih, a v celoti gledano razodeva njihovo početje isto krivdo: popolno sodelovanje v krivičnem pridobivanju.

Izguba občutka za pravo mero, ki se vsiljuje ljudem tudi z inflacijo, se nadaljuje v podleganju grehu lakomnosti in drugim grehom, ko postane to vsesplošno in sistemsko, pa govorimo o moralni krizi.

Spoštovanje moralnih vrednot kot temelj družbe

Greh ni družbena kategorija. Lakomnost tudi ne. In vendar trdi Katekizem katoliške Cerkve, da brez upoštevanja le-tega ni mogoče pravilno presoditi družbenih razmer. »Neupoštevanje dejstva, da je človekova narava ranjena, nagnjena k zlu, daje povod za hude zmote na področju vzgoje, politike, socialnega delovanja in npravi.«⁴ Isto velja za gospodarstvo.

Posameznik in politične skupine imajo najprej nek pogled na človeka in družbo in po tem prepričanju predlagajo zakonodajne

ureditve. Kdor pretirano poudarja posameznika (individualisti liberalnega tipa), prej ali slej začne reševati stvari samo delno in v korist posameznika (prijatelja ali mogotca), ki je »naš«, kdor pa povečuje celotno družbo, se bo kmalu znašel v kolektivističnih vodah, kjer je človek popolnoma podrejen družbi.

Potreben je usklajen in uravnotežen pristop, ki ga omogoča krščanska antropologija, ki trdi, da je človek osebno bitje družbene narave. To ravnotežje pa je bilo porušeno ob izvirnem grehu. Nenehno naporno iskanje pravih rešitev je področje političnega delovanja. Zato Cerkev nikoli ne trdi, da je posamezna rešitev boljša ali slabša. Lahko je posameznim skupinam ali hierarhiji kaka

bolj ali manj všeč, vendar je to le njihovo mnenje, ki ne temelji na dogmah, ampak osebnem prepričanju. Kolikor bolj pa se zakonodaja približa jasnim osnovnim moralnim načelom, toliko bolj jasno je stališče Cerkve in toliko bolj enotni so verni med seboj. Prehod iz strogega polja moralke kot stroke v družbene razsežnosti je tekoč in natančen. V vsakem človekovem dejanju lahko prepoznamo nek namen, neka sredstva in neke učinke. Vse tri stvari pa so že tudi predmet moralnosti. Vsako dejanje smemo presoditi kot dobro ali slabo in to dejansko tudi delamo. Zaradi tega je moralnost prisotna vedno in povsod. Moralne vrednote pa so lahko le ene in to za vsa področja našega

El Greco, *Izgon trgovcev iz templja*, ok. 1600, olje na platnu, National Gallery, London.

življenja. Razlikujemo se pa zelo po osebni in družbeni prednostni lestvici. Nekateri postavijo na prvo mesto svobodo, drugi Boga, tretji človeka (običajno samega sebe) in te navidez nepomembne razlike povzročijo popolnoma drugačno delovanje in opravičevanje, utemeljevanje posameznih dejanj. Obstajati pa morajo neke splošno sprejete družbene vrednote, ki omogočajo, da ljudje skupaj bivamo in da se sploh razumemo. Brez teh osnovnih pravil ni mogoče biti pluralna družba ali družba nasploh.

Možno je tudi drugače

V zgodovini sta se uresničila dva gospodarsko-socialna modela. Prvi je bil socialistični komunizem, ki se je izkazal kot čistokrvni teror, ki je slonel na milijonih pobitih, kjer koli se je uspel dovolj dolgo ohraniti na oblasti. Gospodarsko pa je ta socialistični model pomenil pravi polom, revščino vseh dežel, v katerih je vladal. Dokler je ta sistem pomenil grožnjo ostalemu svetu, je očitno določal tudi svojega nasprotnika. Liberalni kapitalizem je v letih hladne vojne imel obraz »človečnosti« in je v veliki meri dosegel tisto, kar se je imenoval »welfare state« ali »blaginja za vse«. Že deset let je njegov zgodovinski nasprotnik mrtev in odtlej Zahod čedalje bolj izgublja svojo masko človečnosti. Socializem išče, posebej v Evropi, neko novo, tretjo pot. Doslej je še ni iznašel.

Že več kot sto let pa katoliška Cerkev ponuja kristjanom nauk, ki predstavlja izhodišča za ureditev družbe tako, da bi se bilo mogoče prostovoljno in trajno približati idealu pravičnosti, redu in solidarnosti v družbi. Vendar temu nauku manjka gorečih zagovornikov, poznavalcev – laikov, ki bi se

s podobno vnemo kot nekoč komunistični revolucionarji zavzemali zanj. Trajna sprememba družbenih razmer se, po krščanskem pojmovanju, dosega z usklajenim delovanjem mnogih posameznikov, ki si prizadevajo za dvoje: osebno svetost in pravično družbo. Za ta drugi cilj pa so pripravljeni sprejeti nase politično, gospodarsko in kulturno delovanje, ki se navdihuje v njihovi osebni, trdni in globoki veri.

Kristjanom je v prvih stoletjih uspelo prekvasiti rimski imperij. Počasi, brez nasilja in brez sistematičnega programa so uspeli uveljaviti nekatera načela, ki so družbo spremenila. Naj omenim samo prepričanje, da smo vsi ljudje bratje, ker smo božji otroci, in da je vsako delo častno. Vendar nas Cerkev vedno spominja, da na zemlji trajne pravičnosti in trajnega reda ne bo. Zemlja je vendarle bojno polje med dobrim in zlim. Prvo bojno polje se razteza v srcu vsakega posameznika, drugo – odsev prvega – v vseh družbenih razmerah. Fronta je dinamična, ne negibna, kakor jarki prve svetovne vojne, in nikoli ne vemo, kje se bo boj razplamtel jutri. Temu realizmu se kristjan ne more odpovedati, vendar ga tudi ne sme navdajati pesimizem, da se ne more spremeniti družbenih razmer brez nasilja, brez revolucije.

Zgodovina priča, da je oboje možno. Potreben je le pameten, organiziran in vztrajen napor svetih ljudi.

1. Katarina Sienska, *Pogovor o božji previdnosti*, Ljubljana, Marijina kongregacija, 1994, 76-77.
2. Tomaž Akvinski, *Summa Theologica* II II, 118, a. 1.
3. Prim. *Sollicitudo rei socialis*, 38-40, v: *Katoliški družbeni nauk*, Celje, Mohorjeva družba, 1994.
4. CEC 407.